

מסכת מועד קטן – שיעור כה'

בהמשך ביאור תולדות האסורות והמותרות בשמיטה

אליעזר דיינה, ediena@torontotorah.com

ד' סוגי תולדות:

- תולדות המפורשים בקרא
- חורש עצמו
- תולדות השייכות לשדה ולכרם (או, להריטב"א, עבודה להשביח?)
- תולדות אחרות

לפי אביי (סוף דף ב עמוד א) – לכאורה כל התולדות אסורות מדאורייתא

לפי רבא (תחילת דף ג עמוד א) – לכאורה כולם מותרות מדאורייתא (אם לא שנחשוב חורש כאב)

לפי הלימוד של "שדך לא כרמך לא" – רק התולדות השייכות לשדה ולכרם אסורות (ואפשר שזהו שיטת אביי בעצמו)

לפי מ"ד שחורש לוקה? ולפי המ"ד שחורש אינו לוקה?

א. טבלא משיעור שעבר, עם מסקנת הלימוד לכל השיטות

מפרש, ריטב"א (#1), ר"ן	ר"ח (כפשוטו)	תוס' (ע"פ הירושלמי), ריטב"א (#2), אמנם הוא סובר שאין גירסא זו נכונה)
לא, דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא [ודורשים כלל ופרט וכלל]. מאן דאמר לוקה - שפיר. ומאן דאמר אינו לוקה - אמר לך: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרת... לא מיחייב...	לא, דכולי עלמא אית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא [ודורשים כלל ופרט וכלל]. מאן דאמר לוקה - שפיר. ומאן דאמר אינו לוקה - אמר לך: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרת... לא מיחייב...	לא, דכולי עלמא אית [לא ברור בתוס' איזה גירסא היתה לפניהם] ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא [ואין שום שייכות להפרט]. מאן דאמר לוקה - שפיר. ומאן דאמר אינו לוקה - אמר לך: מכדי, זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתבינהו רחמנא? למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב, אתולדה אחרת... לא מיחייב...
לפי שיטתם, שני השיטות למדו כלל ופרט וכלל	לפי שיטתם, שני השיטות דרשו הפרט בעצמו, ולא דרשו אפילו כלל ופרט	

ב. הערות מהגמרא מהדורת "חברותא", הערה 33 (לשיטת מ"ד חורש לוקה)

מדברי התוס' נראה, שלפי דיעה זו, הוא הדין שלוקין על תולדות זריעה וקצירה, וכדעת אביי לעיל [ומשום כך הוקשה להם על דיעה זו, לשם מה הוצרכה התורה לפרט זמירה ובצירה]. אולם הנודע ביהודה [ב או"ח לא] נוקט, שלדיעה זו,

אף על פי שאין לוקין על התולדות, מכל מקום לוקין על החרישה, שיש ללמוד מכלל ופרט וכלל על האבות שלא נזכרו, וכמבואר לקמן בגמרא, והמיעוט מתייחס רק לתולדות.

ג. ריטב"א כאן

והא דדריש שדך לא כרמך לא. לאו למימרא דמהכא שמעינן לה למאן דסבר דאורייתא קתני, דהא ודאי לאו דרשא היא כלל, אלא בכלל ופרט וכלל דריש ליה כדלקמן, אלא דנקיט קרא הכי דלישנא קלילא ואורחא דתנאי היא דעבדי הכי.

ד. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

איתמר החורש בשביעית ר"י ור"א חדא אומר לוקה וכו' דכו"ע לית ליה דרב אבין וכו'. ותמוה טובא דלמאן דס"ל לוקה ויש כאן כלל ופרט וכלל שמרבה כעין הפרט אמאי נקט דוקא חרישה ה"נ נינקוט שאר מלאכות דלעיל כגון ניכוש עידור כיסוח שיהא חייב משום כלל ופרט וכלל, ואין סובר הא דיתמעט דמכדי זמירה בכלל זריעה וכו', ומדוע נקטו דוקא חרישה. [ועיין חזו"א י"ז א].

והנראה בזה דודאי לא הוה ס"ד דיש מ"ד מביניהם שאין סובר הא דמכדי זמירה בכלל זריעה וכו', למאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב אתולדה אחרת לא מיחייב, וא"כ ודאי דשאר מלאכות נתמעטו ולא נאסרו בשביעית מה"ת. ושאיני חרישה מכולהו, וביאור הדברים, דכשאנו באים לדון מה מיעטה התורה בהא דכתבה זמירה ובצירה אנו אומרים, מלאכות דכוותיהו וכמו דהנהו מלאכות הם מלאכות שחסר בהם שביתת הארץ, והיינו שפועל במלאכתו שלא תשבות הארץ ותמשיך לתת כחה, כמו זמירה ובצירה ניכוש עידור וכו', וא"כ אמרינן דוקא מלאכות דכוותיהו שהם מלאכות שהם בעצם מפעילים את הארץ שתמשיך לפעול ולתת כוחה ולא תאמר שזה גם ממעט חרישה שהוא מלאכה שבעצם המלאכה אינו מוכרח שבפעולתו פועל שלא תהא הארץ שובתת בשביעית, דהרי יש חרישה שהוא עושה בשביעית ע"מ לזרוע בשמינית, ובעצם מלאכה זו אינה פועלת שתהא הארץ פועלת, אלא שזה בא להצטרף עם זריעה שלאחריו, אבל בעצם המלאכה אינה בהגדרה זו, וא"כ לא הוה זה בכלל המיעוט שנתמעטו מחמת שכתבה תורה התולדות בפירוש, ואמרינן שזה לא נתמעט אלא כיון דהוה מלאכה בקרקע אסרה התורה, ומכלל ופרט וכלל והיינו שמצד אחד יש לנו מיעוט בזמירה ובצירה שהוא ממעט, ומצד אחר יש לנו כלל ופרט וכלל המרבה, אז כדי שלא יסתרו הדברים אמרינן דהמיעוט קאי אמלאכות דכוותיהו שהם מלאכות שפועלים שהארץ לא תשבות ותמשיך תת כוחה ביתר שאת, והוא דעצם מעשה המלאכה והריבוי קאי אמלאכה אחרת שאינה בזמירה ובצירה, והוא חרישה, שהיא מלאכת קרקע, אבל אינו עושה במעשה זה לבד שהארץ תפעל. וביתר ביאור נראה דלכאורה מה סברה הגמ', אם אנו סוברים מהמיעוט דכתבה תורה זמירה ובצירה מכלל דתולדות אחרות פטור, א"כ חורש למה יהא חייב, ואם אין סובר מהמיעוט, א"כ כל המלאכות יהא לוקה עליהם. אע"כ דכשאמרה תורה ושבתה הארץ היה צריך לכלול בזה כל המלאכות, דכולהו יש בהן חסרון שביתה, וכיון שכתבה התורה התולדות ש"מ דהשאר פטורים, ואעפ"כ צריך לרבות חורש מכלל ופרט וכלל, דחורש לא הוה בכלל המיעוט דלא הוה כוותיה וגם לא הייתי לומדם מושבתה הארץ דהתם השביתה היא שהארץ תשבות ולא תפעול, ובעצם פעולת החרישה אין פעולת קרקע, ורק נתרבה מכלל ופרט וכלל, דהוה כעין הפרט דהוה מלאכת קרקע.

שיעור הבא, אי"ה

תוספות הרא"ש מסכת מועד קטן דף ג עמוד א

איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה. והא דתנן בפ' בתרא דמכות (כ"א ב') יש חורש תלם אחד וחייב עליו שמונה לאוין וקא חשיב שביעית, מיירי במחפה זרעים בשעת חרישה וחייב משום זורע כדמפרש התם נמי בלאו דכלאים.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א

הלכה א

(א) * מצות (ב) עשה לשבות (ג) מעבודת הארץ ועבודת האילן (ד) בשנה שביעית (ה) * שנאמר ושבתה הארץ שבת ליי' (ו) ונאמר בחריש ובקציר תשבות, (ז) וכל העושה מלאכה מעבודת הארץ (ח) או האילנות בשנה זו ביטל מצות עשה (ט) ועבר על לא תעשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.

הלכה ב

(י) * אינו לוקה מן התורה (יא) אלא על הזריעה (יב) או על הזמירה (יג) ועל הקצירה או על הבצירה, (יד) ואחד (טו) הכרם ואחד (טז) שאר (יז) האילנות.

הלכה ג

(יח) וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב לומר לך (יט) על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ (כ) עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל * מכין אותו (כא) מכת מרדות.

הלכה ד

כיצד (כב) החופר (כג) או החורש (כד) לצורך הקרקע (כה) או המסקל (כו) או המזבל וכיוצא בהן משאר עבודת הארץ, (כז) וכן המבריך (כח) או המרכיב (כט) * או הנוטע (ל) וכיוצא בהן מעבודת האילנות מכין אותו מכת מרדות (לא) מדבריהן.

מהר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ב

אינו לוקה וכו'. גם שם פ"ק דמ"ק רבא אמר אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא דכתיב ובשנה השביעית וגו' מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא לומר לך אהני תולדות הוא דמחייב אחרנייתא לא ופרכינן עליה מהתניא אין אלא זרוע וזמירה מנין לניכוש ולעדור ולכסוח ת"ל שדך לא כרמך לא כל מלאכה שבשדך וכל מלאכה שבכרמך מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן ת"ל שדך וכו' מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מאבקין ואין מעשנין ת"ל וכו' ומשני מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ע"כ וגם שם נחלקו בחרישה בשביעית רבי יוחנן ור' אלעזר דחד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה ופסק רבינו כמ"ד אינו לוקה חדא דכיון דלא סיימו מאן אמר לוקה ומאן אמר אינו לוקה אין ללקות מן הספק. ותו דרבא דאמר אהני מחייב אחרנייתא לא מחייב כוותיה שייכא ועוד דבירושלמי פ"ז דכלאים הביאו מחלוקת זה ושם סיימו דרבי יוחנן סבר אין לוקין ורבי יוחנן ורבי אלעזר הלכה כרבי יוחנן ואע"פ שבתלמוד שלנו לא אסתיים ילמוד סתום מן המפורש.